

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՓՈՐՁՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՕԳՏԻՄԱՆԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ Ռ. Զ. Աղաբեկյան

Մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոն

Մանկավարժական կրթությունը համալսարանում անհրաժեշտաբար ենթադրում է տնտեսության և փորձուսուցման կապի մեթոդաբանական սկզբունքի իրագործում ապագա ուսուցչի լինելիության բոլոր փուլերում՝ մինչբուհական, բուհական, նտրուհական: Այդ սկզբունքը ներառում է մանկավարժական փորձուսուցումը որպես ապագա ուսուցչի պատրաստման կարևորագույն բաղադրիչ:

Մանկավարժական փորձուսուցման ընթացքում պրակտիկանտ-ուսանողներին դժվարացումների, թույլ տված սխալների, թերությունների համակողմանի վերլուծությունը մեզ թույլ է տալիս բացահայտել մանկավարժական փորձուսուցման օպտիմալացման ուղիներն ու միջոցները համալսարանական կրթության պայմաններում:

Մեր կարծիքով այդ նպատակով կատարելիք առաջին քայլը մանկավարժական փորձուսուցման կազմակերպման և վարման գիտական հիմնավորումն է: Դա հնարավոր է այն դեպքում, եթե մշակվի ժամանակակից ազգային դպրոցի ուսուցչի գիտականորեն հիմնավորված մասնագիտացումը և որոշվի այն տեղն ու դերը, որ մանկավարժական փորձուսուցումը գրավում է ապագա մանկավարժի պատրաստման քաղաք համակարգում:

Այդ ուղղությամբ կատարելիք ներկրող քայլը մանկավարժական փորձուսուցման գործառնությունների բացահայտումը, դրանց վերլուծությունը, դիտարկումն է ամբողջական միասնության մեջ: Օ. Ա. Աբրուխինան իր հատուկ կազմակերպած հետազոտությամբ առանձնացրել է մանկավարժական փորձուսուցման հետևյալ գործառնությունները. ուսուցանող, զարգացնող, դաստիարակող և ավտորոշող /դիագնոստիկական/: Մանկավարժական փորձուսուցման ուսուցանող գործառնության տակ հնդիմակը նկատի ունի հետևյալը. մանկավարժական փորձուսուցման ընթացքում ամրակայվում են ուսանողի ձևք բերած գիտելիքները, կարողությունները, մանկավարժական համոզմունքները: Փորձուսուցումը հնարավորություն է տալիս ուսանողին խմտատվորելու իր գիտելիքները, ճանաչելու դրանց բովանդակությունը և ծավալը, կայունությունն ու գործունեությունը, առաջանում է պրակտիկ, թերի գիտելիքները լրացնելու անհրաժեշտություն, ինքնակրթությամբ զբաղվելու պահանջանք: Ստեղծվում են իրական հնարավորություններ՝ մասնագիտական առարկաներից, մանկավարժաժողովրդական առարկաներից և մասնավոր մեթոդիկայից ստացած լրատվությունը օգտագործելու, փորձուսուցման ընթացքում առաջացող ուսումնա-դաստիարակչական բնույթի այլազան խնդիրները պրոֆեսիոնալ մակարդակով լուծելու համար: Մանկավարժական փորձուսուցումն անփոխարինելի միջոց է ուսանողի համար:

Մանկավարժական փորձուսուցման զարգացնող գործառնությունն արտահայտվում է նրանում, որ այն ամրապնդում է ուսանողների իմացական և ստեղծագործական ընդունակությունները, որոնք նպաստում են ապագա մանկավարժի պրոֆեսիոնալ գիտակցության ձևավորմանը, մանկավարժական մտածողության զարգացմանը, իր մանկավարժական գործունեության ինքնավերլուծմանը և ինքնազնադատմանը, ստեղծագործական կարողությունների մշակմանը:

Փորձուսուցման ընթացքում ուսանողը հնարավորություն է ստանում ավելի մոտիկից ծանոթանալու մանկավարժական գիտահետազոտական /թե՛ էմպիրիկ հետազոտության և թե՛ տեսական հետազոտության/ մեթոդներին, խմատավորելու և կիրառելու դրանք, աստիճանաբար ընտելանալու ստեղծագործական բնույթի աշխատանքներին, որոնք ներհատուկ են ուսուցչի գործունեությանը: Այդ ուղղու հիման վրա զարգանում է ապագա ուսուցչի մանկավարժական դիտունակությունը, ձևավորվում են մանկավարժական տեխնիկայի նրա կարողությունները, դրվում են գործունեության անհատական ոճի հիմքերը:

Մանկավարժական փորձուսուցումը կատարում է լուրջ դաստիարակչական գործառնությա: Ինչպես հայտնի է փորձուսուցման ընթացքում ուսանողը հանդես է գալիս ոչ միայն ուսումնախմացական ինֆորմացիա հաղորդողի /տեղեկատվի/, այլև դաստիարակողի

դնրում: Ուսուցման բոլոր կողմերի՝ բովանդակության, մեթոդների, կազմակերպման ձևերի, ընձեռած հնարավորություններով նա պետք է լուծի իր սաների հումանիտական դաստիարակության բազմաբնույթ հիմնականները: Ուսուցչը աշակերտներին կարող է տալ, նրանց մեջ դաստիարակել այն, ինչով օժտված է ինքը: Մանկավարժորեն ճիշտ կազմակերպված և վարվող փորձուսուցումը նպաստում է ապագա ուսուցչի գիտական աշխարհայացքի, համոզմունքների, ակտիվ կենսադիրքի ձևավորմանը, նրա մեջ մանկավարժին բնորոշ որակների՝ պրոֆեսիոնալ պարտքի և գիտակցության, արդարացիության, մանկավարժի խղճի, մանկավարժական լավատեսության, տակտի, անկեղծության, փառասիրության, աշակերտների նկատմամբ հոգատար և զգայուն վերաբերմունքի, հաղորդակցման կուլտուրայի և այլնի դաստիարակությանը:

Մանկավարժական փորձուսուցումը կատարում է նաև ակտորոշման /դիսկոստիկական/ գործառնություն: Փորձուսուցման ընթացքում պարզվում է մանկավարժական աշխատանքին ապագա ուսուցչի տեսական և գործնական նախապատրաստվածության աստիճանը, նրա արժեքային կողմնորոշումների բնույթը, տեխնոլոգիայի, վարպետության հիմունքների տիրապետման մակարդակը, այլ կերպ ասած՝ նրա պրոֆեսիոնալ մանկավարժական պիտանիությունը:

Մեզ թվում է, որ փորձուսուցման վերը նշված գործառնություններից բացի հարկ է առանձնացնել նաև նրա կանխատեսման /պրոգնոստիկական/ գործառնություն: Այն հնարավորություն է տալիս նախագծել ուսուցչի անձի մասնագիտական-մանկավարժական ուղղվածության ձևավորման հետագա գործընթացը նախադասական պատրաստման փուլում:

Նշված գործառնությունը հանդիմ են գալիս միասնության մեջ, որոնք իրացվում են մանկավարժական փորձուսուցման ողջ բովանդակությամբ և կազմակերպման ձևերով և մեթոդներով:

Մանկավարժական փորձուսուցման հիմնավորման մյուս կարևոր պայմանը, մեր կարծիքով, այն տիպական թերությունների և դժվարությունների բացահայտումն է, որոնք բնորոշ են մանկավարժական կադրեր պատրաստող համալսարանի պրակտիկանտ-ուսանողների աշխատանքին: Մենք վերևում հանգամանորեն դիտարկեցինք այդ թերությունները և դժվարությունները, նշեցինք դրանք կյանքի կոչող հոգեբանական որոշ պատճառներ /արտաքին և ներքին/:

Մեր կարծիքով, նշված և չնշված թերությունների հաղթահարման ուղիներից մեկը անընդմեջ մանկավարժական փորձուսուցման արմատավորումն է համալսարանում ուսանողի ուսումնառության բոլոր տարիների /1-ին կուրսից ընդհուպ 5-րդ կուրս/ ընդգրկմամբ:

Նախկին խՍՀՄ հայտնի մանկավարժների՝ Ս.Տ. Շաջկու, Պ.Պ. Բլոնսկու, Ա.Ս. Մակարենկոյի, Գ. Էդիլյանի, Վ.Ա. Սուխոմլինսկու ստեղծագործական ժառանգության վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ գրեթե նրանք բոլորն էլ առաջադրել են մի ընդհանուր պահանջ՝ ապագա մասնագետի տեսական պատրաստությունը՝ առարկայի, մանկավարժահոգեբանական մասնագիտությունների գծով, մշտապես զուգակցել անընդմեջ և համակարգվածությամբ տարվող ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների հետ: Այլ կերպ ասած՝ նրանք ապագա մանկավարժի պատրաստման գործը տեսնում են նրանում, որ տեսական կրթությունը և գործնական պատրաստումը զուգակցվեն ներաշնչակորեն, քայլեն գիրկընդգլխան՝ ուսանողի ուսումնառության բոլոր տարիներին: Ապագա մանկավարժի պատրաստման այդ միտումը մենք տեսնում ենք Ա.Ն. Ալեքսյուկի, Յու.Կ. Բաբանսկու, Գ.Է. Գրիշինի, Ն.Վ. Կուլիշնայի, Վ.Ա. Մաստենինի, Օ.Ա. Մեդոլիշայի, Ա.Ա. Բալյանի, Բ.Մ. Եսաջանյանի, Հ.Մ. Մախչանյանի աշխատություններում:

Նման մոտեցումը պայմանավորված է մանկավարժական աշխատանքի բնությամբ: Սակայն ապագա ուսուցչի պատրաստման փորձուսուցումն դեռևս չի հասել այն մակարդակին, ինչն առանձնապես նկատելի է համալսարանում մանկավարժական փորձուսուցման կազմակերպման գործում, որտեղ շնչոտ դրվում է ուսանողին հիմնաքար տեսական պատրաստություն տալու հիմնախնդրի վրա: Այդ տեսակետի կողմնակիցները թերագնահատում են մանկավարժական փորձուսուցման հնարավորությունները, որը համապատասխան նախապատրաստման և կառավարման դեպքում նպաստում է գիտելիքների թե՛ հիմնավորվածությանը և թե՛ գործունեությանը:

ԱՄԵՐ ԿԱՐԺԻՅՈՒՄ ԺՅՈՒ չէ ՈՒՍՈՒԳՅԻ ԱՎԱՏՐԱՍՏՈՒՄԱՆ ԳՈՐԾՐՆՅԱԳՈՒՄ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԿԱՄ տնտեսական պատրաստմանը նախապատվություն տալը: Ապագա մանկավարժի ձևավորման գործում գործնական ու տնտեսական պատրաստությունը պետք է իրագործվի օրգանական միասնության մեջ, որը, իհարկե, չի բացառում մեկի կամ մյուսի տիրապետող լինելը ուսանողի թուխական ուսումնառության տարբեր շրջաններում: Խստր վերաբերում է տնտեսության և պրակտիկայի օրգանական դիալեկտիկական միասնությանը ապագա ուսուցչի պատրաստման ամբողջական համակարգում: Ուստի անընդմեջ մանկավարժական փորձուսուցման գաղափարը լավագույնս համապատասխանում է ապագա ուսուցչի պրոֆեսիոնալ դաստիարակության, նրա անձի լինելիության նկատմամբ նման մոտեցման պահանջի կատարմանը:

Համալսարանի շատ դասախոսներ ճիշտ չեն համարում անընդմեջ մանկավարժական փորձուսուցման վարումը ուսանողի ուսումնառության բոլոր տարիներին: Նրանք գտնում են, որ քանի ուսանող չի լսել տնտեսական դասընթացներ դպրոցի ուսումնառաստիարակչական գործընթացների վերաբերյալ, քանի դեռ չի ապահովվել նրա գիտատեսական պատրաստությունը, ապա նպատակահարմար չէ, անգամ վնասակար է թուի ուսանողին դպրոց ուղարկելը նա պատրաստ չէ դրան:

ԱՄԵՐ ԸՆԴՂԻՄԱՅՈՒՍՆԵՐ ԸՆԴՈՒՄՈՒ ՄԵՆ, որ մանկավարժության, հոգեբանության, մեթոդիկաների, մասնագիտական և հասարակագիտական առարկաների տնտեսական դասընթացները անհրաժեշտաբար զգում են զննական նյութի, դպրոցական կյանքի «կենդանի հսկողություն» կարիքը, քանի որ փորձուսուցումն ուղեկցում է իմացության գործընթացին սկզբից մինչև վերջ, որ փորձուսուցումը «կյանք է տալիս տնտեսությանը»:

Եթե ուսանողը /ապագա մանկավարժը/ առաջին կուրսից հաղորդակից է լինում դպրոցական մանկավարժական փորձուսուցման /ինչպես և բժիշկը/, ապա դա չի նշանակում, թե նրանից պահանջվում է դաս վարել, կատարել դասղեկական աշխատանք, կազմակերպել միջոցառումներ ծնողների հետ, նա ակամատես է լինում այդ բոլորին, ինչպես թշկական ինստիտուտի գեծը կուրսիցի ուսանողի ձեռքը չի տրվում վիրահատական գործիքը, նրանից չի պահանջվում այստորոշել հիվանդին, վիրահատել նրան: Թե՛ առաջինը և թե՛ երկրորդը դիտում են, իմաստավորում են դիտածը, պատկերացում են կազմում դպրոցում /կամ կլինիկայում/ տարվող աշխատանքի, կատարվող գործողությունների մասին: Ուսանողը, ստանալով կենդանի տալավորություններ մանկավարժական ամբողջական գործընթացի վերաբերյալ, առանառես լինելով ուսումնառաստիարակչական խնդիրների լուծման գործընթացին, առավել ակտիվ վերաբերմունք է ցուցաբերում կարգացվող տնտեսական դասընթացների նկատմամբ: Նա զգում է թևավոր ասույթ դարձած ճշմարտությունը, որ »ավելի լավ է մեկ անգամ տեսնել, քան հարյուր անգամ լսել«¹ մի կողմից, և համոզվում է նրանում, որ ոչինչ այնքան գործնական չէ, որքան »լավ տնտեսությունը«² մյուս կողմից:

Այսպիսով, համալսարանի մանկավարժական քաժիններում ընդգրկված անընդմեջ մանկավարժական փորձուսուցումը միաժամանակ լուծում է մի շարք լուրջ հիմնահարցեր Նախ՝ գզալիորեն բարձրանում է ուսանողների մանկավարժահոգեբանական պատրաստության մակարդակը: Երկրորդ՝ անընդմեջ մանկավարժական փորձուսուցումը նպաստում է ապագա ուսուցչի մասնագիտական գիտակցության, գիտական աշխատայացքի ձևավորմանը, քանի որ փորձուսուցումը ստեղծում է իրական պայմաններ տնտեսական գիտելիքները ուսումնառաստիարակչական աշխատանքի գործընթացում կիրառելու համար, սովորեցնում է դրանց տալ գիտական գնահատական: Երրորդ՝ անընդմեջ մանկավարժական փորձուսուցումն ստեղծում է հիմնալի հնարավորություն ուսանողների ուսումնահետազոտական և գիտահետազոտական քնույթի /ռեֆերատ, դասընթացային աշխատանք, զեկուցում, դիալոմային աշխատանք, ավարտական աշխատանք/ աշխատանքների կատարման համար: Հոգեբանության, մանկավարժության, մեթոդիկաների ամբիոնների գծով անցկացվող գիտական սեմինարները իրենց տրամադրության տակ ստանում են լաբորատորիաներ, որտեղ ուսանողը համալսարանի դասախոսի և դպրոցական ուսուցչի ղեկավարությամբ կարող է դնել մանկավարժական գիտափորձ:

Չորրորդ՝ մանկավարժական փորձուսուցումը նպաստում է մասնագիտական կարողությունների ձեռքբերմանը, մանկավարժական տեխնիկայի, տեխնոլոգիայի, վարպետության հիմունքների տիրապետմանը:

Հինգերորդ՝ մանկավարժական փորձուսուցման ընթացքում ուսանողը որոշակի հարաբերությունների մեջ է մտնում ոչ միայն իր համակուրսեցի արավտիկանտ-ուսանողների և աշակերտների հետ, այլև վերջիններիս ծնողների հետ, դպրոցի ուսուցիչների, ղեկավարության հետ՝ մի կողմից և փորձուսուցումը ղեկավարող մեթոդիստի, հոգեբանի, մանկավարժի և այլն ամբիոնների ներկայացուցիչների հետ՝ մյուս կողմից: Այդ միջանձնային բազմապիսի հարաբերությունները որոշ պահանջներ են ներկայացնում ուսանող-արավտիկանտին, ազդում նրա՝ որպես մանկավարժական գործընթացի ակտիվ մասնակից անձի, վարքագծի վրա և նպաստում ապագա մանկավարժի թե՛ իբրև մարդու, թե՛ որպես քաղաքացու բարոյագնահատական և քաղաքացիական որոշակի որակներ կրող անձնավորության ձևավորմանը:

Ամփոփում

Գիտական հոդվածում փորձ է արվել տալու համալսարանական մանկավարժների պատրաստման առանձնահատկությունների վերլուծությունը, ի հայտ բերելու ուսուցչի անձի ձևավորման ժամանակակից առաջատար մեթոդները, վեր հանելու ապագա ուսուցչի-դաստիարակի ձևավորման հնարավորություններն ու առանձնահատկությունները՝ շարունակական մանկավարժական փորձուսուցման միջոցով, քաջաշայտելու մանկավարժական փորձուսուցման օպտիմալացման ուղիներն ու միջոցները համալսարանական կրթության պայմաններում:

Հետադոտության բովանդակությունը մանկավարժական համակարգի այն կազմակերպական, բովանդակային, գործառնային և մեթոդական հիմունքների որոնումն է, որոնք կնպաստեն համալսարանի ուսանողի ապագա ուսուցչի տնտական և գործնական պատրաստման օպտիմալ զարգացման մանկավարժական մեխանիզմի յուրացմանը:

Резюме

В данной научной статье предпринята попытка исследования особенностей подготовки педагогических кадров в условиях университета. В ходе исследования были выявлены современные методы формирования личности учителя, а также возможности и особенности становления будущего учителя-воспитателя посредством педагогической практики.

Суть данного исследования заключается в поисках тех методических основ, которые способствовали бы оптимальному развитию путей и средств педагогического механизма теоретической и практической подготовки студентов университета как будущего учителя.

Գրականություն

1. Հ. Մ. Մախչանյան, Հանուն ուսուցման բարձր որակի, Ե., 1986թ.:
2. Ա. Ա. Բալյան, Մանկավարժական վարպետության հիմունքներ, Ե., 1988թ.:
3. Լ. Զյուրքյան, Պրոֆեսիոնալ ուղղվածության առանձնահատկությունը, Ե., 1989թ.:
4. Ա. Լ. Բադալյան, Ուսանողի պրոֆեսիոնալ ուղղվածության ձևավորումը մանկավարժական Բուհում, Ե., 1990թ.:
5. Օ. Ա. Աբրուխնա, Ուսուցչի համամանկավարժական պատրաստումը բարձրագույն մանկավարժական կրթության համակարգում, Մ., 1990թ.:
6. Վ. Ա. Մյաստին, Ուսուցչի անձի ձևավորումը պրոֆեսիոնալ պատրաստման գործընթացում, Մ., 1990թ.:
7. Ն. Վ. Կուզմինա, Մանկավարժական գործունեության հոգեբանությունը, Մ., 1990թ.:
8. Օ. Ա. Абдулина, Педагогическая практика студентов М., 1989г.